

KOMPETENCIJE UČITELJA ZA PROVEDBU PEDAGOŠKE PREVENCIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Siniša Opic i Anka Jurčević-Lozančić

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (središte Petrinja)

sinisa.opic@sk.t-com.hr

Sažetak: *Potreba ranog uočavanja rizičnih čimbenika iz neposrednog okruženja, koji mogu biti čimbenici poremećaja u ponašanju, dobiva sve veću važnost zbog toga što djeca kod koje su rano uočeni poremećaji u ponašanju i osobnosti bivaju izložena riziku koji će možda biti prepoznat kao maloljetnička delinkvencija te socijalnopatološko ponašanje u kasnijoj dobi. Zbog toga je važno pravodobno razmišljati o aktivnijem usmjeravanju i orijentaciji učiteljskih studija na programe prevencije. Ovaj je rad usmjeren prema naglašavanju svih onih čimbenika koji mogu pozitivno i zaštitno utjecati na proces odrastanja djece i mladih u zdrave, sretne i zadovoljne osobe. U skladu s navedenim temeljni je cilj ovoga rada bio istražiti kompetentnost učitelja za provedbu mjera pedagoške prevencije.*

Verifikacijom polazne hipoteze naglašava se potreba osposobljavanja učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju, budući da je 67% učitelja iz uzorka procijenilo da se ne smatra kompetentnim za njenu provedbu. Posebno su analizirani razlozi njihove nestručnosti te potrebne preventivne aktivnosti.

Ključne riječi: *poremećaji u ponašanju, primarna prevencija, kompetencije učitelja*

1. Uvod

Danas je znanstveno potvrđeno kako se poremećaji u ponašanju i emocionalni problemi mogu javljati i prije nego što dijete krene u školu. Tako su, primjerice, Achenbach i sur. (1995. a,b) longitudinalnom studijom utvrdili čimbenike rizika u ranijoj dobi koji mogu utjecati na kasniji razvoj poremećaja. Istraživanje je provedeno od 1986. do 1992. godine, na uzorku djece od 4 do 16 godina. Utvrđeni poremećaji u ponašanju, praćeni i emocionalnim problemima, uključivali su poteškoće u samokontroli i agresivnosti, socijalnim odno-

sima i emocionalnom razvoju, a javljali su se ili pojedinačno ili više njih simultano. Nadalje, proučavajući rezultate kao prediktore, autori su utvrdili da suplementi određenog ponašanja najbolje pokazuju pojavu budućeg poremećaja. Da bi se to spriječilo, potrebno je krenuti od najranije djetetove dobi, sustavno poticati njegov cjelokupan razvoj te staviti naglasak na socijalizaciju i razvoj socijalne kompetencije. Rutter i sur. (1998) na temelju istraživanja, naglašavaju značajnu ulogu koju odgojno-obrazovne ustanove trebaju imati u prevenciji poremećaja u ponašanju, odnosno da trebaju: njegovati i podupirati kognitivnu i socijalnu kompetentnost, vještine rješavanja problema, autonomiju i općenito razvoj pozitivnog identiteta djece i mladih. Potreba ulaganja u redovite sustave odgoja i obrazovanja očita je iz svih suvremenih preventivskih razmišljanja (Bašić i sur., 2001; Žižak i sur., 2001).

Predškolske ustanove i škole pružaju mogućnost ranog otkrivanja odstupanja u zdravom razvoju, predviđanja budućih poremećaja u ponašanju te provođenja primarno preventivnih i rano interventnih aktivnosti. Vrlo je važno da obje ustanove (predškolska ustanova i škola) preventivno djeluju što je prije moguće, jer svako odgađanje rješavanja problema može dovesti do njegova porasta, odnosno do daljnjeg razvoja poremećaja u ponašanju. Programi primarne prevencije usmjereni su prema djeci i mladima koji još nisu izdvojeni iz opće populacije, a njihova rizičnost još ne zahtijeva poduzimanje ozbiljnijih intervencija. Škola je odgojno-obrazovna ustanova u kojoj djeca svladavaju nastavne sadržaje u skladu s nastavnim planom i programom, razvijaju svoje stavove, načela, odnose prema drugim vršnjacima, uče socijalizacijske i komunikacijske vještine, razvijaju osobnost, specifične interese, odnos prema znanju, društvu i sl. Međutim, škola je i mjesto gdje se učenici susreću s "neprihvatljivim ponašanjem" svojih vršnjaka i u skladu sa svojom dobi, razvijenim stavovima, povodljivošću ili potrebom za dokazivanjem, neki će se učenici i sami početi "neprihvatljivo ponašati", što će, s vremenom, imati intenciju razvoja poremećaja u ponašanju. Howard i Dryden (1999) naglašavaju važnost pravodobne identifikacije rizičnih faktora koji pridonose razvoju poremećaja u ponašanju te učinkovitu preventivnu reakciju odgojno-obrazovnih ustanova, kako bi se zaustavio daljnji razvoj poremećaja u ponašanju. Govoreći o pedagoškoj trihotomiji poremećaja u ponašanju (femenologija, etiologija i prevencija), Opić (2007b) posebno izdvaja ključnu ulogu učitelja, tj. njegovu stručnu kompetenciju, što će biti objašnjeno u dijelu teksta koji slijedi.

2. Pedagoške kompetencije učitelja

Nastojeći naglasiti ulogu učitelja u provedbi učinkovite prevencije poremećaja u ponašanju upotrebljavamo pojam *pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju*. Pedagoška prevencija je sinonim za primarnu prevenciju, ali je naglasak na kompetenciji učitelja da kroz odgojno-obrazovni

proces preventivno djeluju u odnosu na nastanak poremećaja u ponašanju. U pedagoškoj prevenciji naglasak je na odgojno-obrazovnom procesu koji učitelji trebaju organizirati kao preventivne aktivnosti u odnosu na nastanak poremećaja u ponašanju te na ranim pedagoško-preventivnim osebujnostima rada unutar nastave (ali i izvan nje).

U literaturi se kompetencija opisuje kao sposobnost ulaznja u transakcije s promjenjivom i izazovnom okolinom, što ima za posljedicu razvoj i sazrijevanje pojedinca. Suvremeni autori naglasak stavljaju na osposobljenost i kompetentnost odgajatelja/ učitelja koji djeluje u skladu s profesionalnim identitetom stručnjaka odgojno-obrazovne prakse, koji radi na sebi, stječe potrebna znanja i vještine, a novostečeno znanje integrira s postojećim i primjenjuje ga u neposrednom odgojno-obrazovnom radu (Glasser, 1994, prema Jurčević-Lozančić, 2005). Teorija izbora i realitetna terapija ističe da je za osobni napredak potreban stalan "rad na sebi". Poznavanje sebe omogućuje nam bolji odnos sa sobom, svojim potrebama, kao i skladniji odnos sa svojom okolinom. Čini se da čovjek nikada ne može u potpunosti upoznati sebe, stoga je rad na sebi stalan proces. Znati prepoznati, razumjeti i pravilno odgovoriti na mnoge kompleksne i suptilne odgojne izazove, iznimno je važno obilježje profesionalne kompetencije svakog odgajatelja/učitelja, posebice kad je riječ o potrebi provedbe pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju.

Kad se govori o prevenciji poremećaja u ponašanju djece, najčešće se stavlja naglasak na stručne suradnike kao nositelje preventivnih aktivnosti. Mišljenja smo da učitelji trebaju biti sustavni, aktivni nositelji pedagoške prevencije, naravno, u suradnji sa stručnim suradnicima. Razloge za to možemo sažeti u sljedećem: najbolje poznaju svoje učenike, njihove navike, potrebe, želje, strahove; dnevno provode najviše vremena s učenicima (za razliku od stručnih suradnika); svojim obrazovanjem i kompetencijama nezaobilazan su čimbenik (uključujući i učenike) u odgojno-obrazovnom procesu; imaju veliku ulogu u izgradnji etičkih temelja učenika i moralne odgovornosti; imaju dominantnu ulogu u pristupu učeniku. Učenici mu, zbog izgrađenog odnosa s njim, pokazuju najvišu razinu povjerenja... I upravo zato ovaj rad ide u prilog naglašavanju značajne uloge učitelja kao nositelja pedagoške prevencije. Prvi korak u tom smjeru jest istražiti njihove pedagoške kompetencije, što je i učinjeno.

3. Empirijsko istraživanje

3.1. Cilj i zadaci istraživanja

Temeljni cilj ovoga rada jest istražiti kompetentnost učitelja za provedbu mjera pedagoške prevencije. Zadaci istraživanja odnose se na utvrđivanje:

1. čimbenika koji ometaju pedagošku prevenciju
2. razloga nekompetencije učitelja za provedbu prevencije
3. mjera pedagoške prevencije na razini škole

3.2. Hipoteze istraživanja

U radu su postavljene sljedeće hipoteze:

H1 – S obzirom na kompetencije učitelja za provedbu prevencije poremećaja u ponašanju nameće se potreba njihova osposobljavanja

H2 – Postoji povezanost između oblika poremećaja u ponašanju i potrebne prevencije u školskoj ustanovi

U našem istraživanju također su promatrane i opisane varijable koje nisu postavljene kao hipoteze ili pohipoteze, ali idu u prilog boljem razumijevanju promatrane pojave i/ili proširuju potvrđivanje hipoteze. Cilj takva metodološkog pristupa jest bolje razumijevanje promatrane hipoteze te uočavanje razloga i uzroka promatranih statističkih obilježja (rezultata) koji idu u prilog verifikaciji ili odbacivanju hipoteza. Ujedno nam rezultati takvih varijabli pobliže fenomenološki, etiološki i preventivno opisuju poremećaje u ponašanju.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Uzorak ispitanika

Na području 11 osnovnih škola Sisačko-moslavačke županije ispitivanjem je obuhvaćeno 56 učitelja/razrednika koji su procijenili i opisali u Upitniku koji od 1390 učenika petih i sedmih razreda pokazuju poremećaje u ponašanju.

Procjenom razrednika (N=56) o pedagoškoj trihotomiji poremećaja u ponašanju (etiologiji, fenomenologiji i prevenciji) od ukupnog broja učenika petih i sedmih razreda iz 11 osnovnih škola s područja Sisačko-moslavačke (N=1390) županije obuhvaćeno je njih 80 (5.76%), za koje su njihovi učitelji prosudili da pokazuju poremećaje u ponašanju.

4.2. Uzorak varijabli

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je poseban Upitnik. Tijekom izrade Upitnika posebna je pozornost pridana oblikovanju varijabli na osnovi procjena učitelja. Od učitelja se u Upitniku tražilo da opišu uzroke, oblike i pedagošku prevenciju, kako bi se mogle oblikovati dihotomne varijable. Takav je način omogućio dobivanje izvornih prosudbi učitelja o učeniku kod kojeg je prepoznao poremećaje u ponašanju i opisao ih u Upitniku.

4.3. Metode obrade podataka

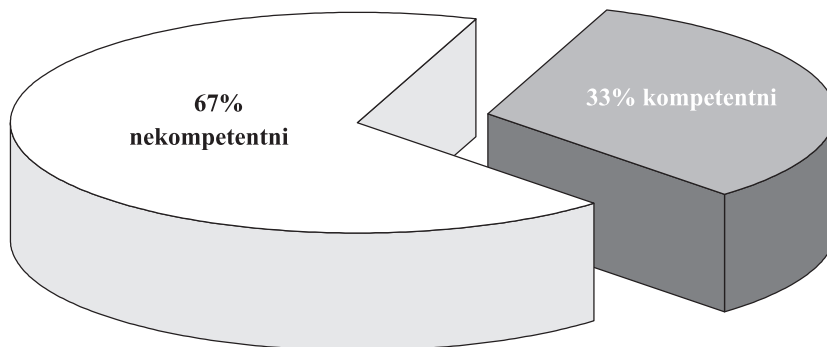
Prikupljeni podaci dobiveni istraživanjem analiziraju se na dvije razine: manifestnoj, s pomoću apsolutnih frekvencija, te na latentnoj razini, s pomoću kanoničko korelacijske analize. Relacije između varijabli prevencije i manifestnih oblika poremećaja u ponašanju analiziraju se s pomoću biortogonalne Hottelingeve kanoničko-korelacijske analize sadržane u programu CAN CAN. Kanoničkom korelacijskom analizom formiraju se kanonički parovi faktora kompozitnih varijabli u maksimalnim mogućim korelacijama, koji opisuju latentni prostor (manifestni oblici poremećaja u ponašanju i moguće prevencije).

5. Rezultati istraživanja i rasprava

H1 hipotezom pretpostavili smo da postoji potreba osposobljavanja učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju s obzirom na njihovu procjenu o kompetenciji. Tako postavljenu hipotezu konstruirali smo s obzirom na rezultate provedenih istraživanja kojima se uočava nedovoljna stručnost učitelja za provedbu pedagoške prevencije (Opić, 2000; Artessani i Mallar, 1998; Kauffman, 2001), te u suradnji s učiteljima osnovnih škola. U skladu s iskustvima često smo svjedoci “vapaja“ učitelja za pomoć u radu s učenicima koji pokazuju poremećaje u ponašanju. Vjerujemo da su upravo učitelji ključ uspjeha provedbe pedagoške prevencije te da njezina učinkovitost značajno ovisi o njihovoj kompetenciji.

Varijabla: Osjećate li se dovoljno stručnim za preventivan rad?

Sposobnost učitelja da preventivno djeluju

Slika 1: Sposobnost učitelja da preventivno djeluju

Kao što je vidljivo, 67% učitelja ne osjeća se dovoljno stručnim, odnosno ne znaju na koji način pomoći učeniku, čime se potvrđuje H1 hipoteza (potreba za njihovim osposobljavanjem). To znači da se u navedenim školama

slabo provodi prevencija ili su njezini rezultati neuspješni. Takav smo rezultat očekivali budući da se uloži učitelja u prevenciji poremećaja u ponašanju ne posvećuje odgovarajuća važnost, kako u akademskom obrazovanju tako i u njihovu daljnjem profesionalnom usavršavanju. Također, neka prijašnja istraživanja potvrđuju da je potrebna doedukacija učitelja s obzirom na njihovu nedovoljnu kompetenciju za provedbu učinkovite pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju (Opić, 2000).

S obzirom na to da smo H1 hipotezom pretpostavili da učitelje treba osposobiti za provedbu pedagoške prevencije, budući da se ne smatraju kompetentnima za njezinu provedbu, sljedećom varijablom željeli smo saznati koji čimbenici najviše ometaju učitelje u provedbi pedagoške prevencije.

Tablica 1: Na što se učitelji najviše žale, odnosno što im najviše smeta u pružanju pomoći učeniku

Najviše mi smeta u pružanju pomoći učeniku	Postotak
nepoznavanje metoda pedagoške prevencije	68,8%
odbijanje pomoći	23,3%
nedostatak vremena	63,8%
nesuradnja obitelji	53,8%

Analizom podataka iz tablice 1 vidljivo je da učitelji kao glavni razlog u pružanju pomoći učeniku navode nepoznavanje metoda pedagoške prevencije (68,8%) i nedostatak vremena (63,8%). Također, nesuradnja obitelji (53,8%) te odbijanje pomoći (23,3%) jesu razlozi njihove nespremnosti da pomognu učeniku. S obzirom na postotak nepoznavanja metoda pedagoške prevencije očekivalo se da će učitelji to smatrati glavnim razlogom svoje nekompetencije. Naime, u sklopu pedagogije ne proučavaju se zasebne metode prevencije poremećaja u ponašanju. U tom smislu Opić (2007a) prezentira pedagošku metodu aktivno-motivirajuće supstitucije poremećaja u ponašanju koja povezuje pedagoška načela i zakonitosti koji se mogu učinkovito preventivno primijeniti u radu s djecom koja pokazuju poremećaje u ponašanju, ali i u radu s rizičnom populacijom, kako do pojave poremećaja u ponašanju ne bi ni došlo.

Pedagoška je prevencija iznimno složen i dugotrajan proces koji podrazumijeva nekoliko preduvjeta:

1. obrazovanje tijekom studija za rad s učenicima s posebnim potrebama (specijalna pedagogija; poremećaji u ponašanju)

Tijekom redovitog obrazovanja učitelja premalo se vremena posvećuje radu s učenicima koji pokazuju poremećaje u ponašanju. Vjerojatno je pretpostavka da je dominantna uloga na

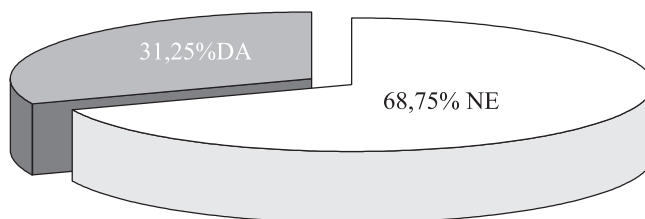
stručnim suradnicima koji će, u skladu sa svojom kompetencijom, uspješno raditi s takvim učenicima. Međutim, sve škole koje su uključene u naše istraživanje imaju stručne suradnike pa ipak imaju problem s učenicima koji pokazuju poremećaje u ponašanju. **Uloga stručnih suradnika nije da imaju dominantnu ulogu u prevenciji poremećaja u ponašanju, već da budu stručna pomoć učiteljima u provedbi pedagoške prevencije.** Stoga naglasak treba biti na učiteljskim studijima koji će pripremiti učitelje za rad s učenicima kojima je potrebna dodatna stručno-pedagoška pomoć. Poznato je da upravo učenici s poremećajima u ponašanju narušavaju kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa te je poznavanje metodologije za rad s njima od iznimne važnosti.

2. cjeloživotno obrazovanje

Zvanje učitelja zahtijeva cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje. Društvo svojim razvojem projicira i negativne trendove koji se pokazuju u odgojno-obrazovnom sustavu. Broj rizičnih čimbenika koji nas okružuju veći je nego ikad prije, a oni najštetnije djeluju na mlade. Dakle, da bismo znali kako uspješno djelovati u prevenciji poremećaja u ponašanju, potrebno je kontinuirano usavršavanje i primjena novih znanja i vještina. Jedan od najučestalijih oblika usavršavanja učitelja jest odlazak na stručne aktivne i seminare. Odlaze li naši učitelji na stručne aktivne, seminare ili radionice na kojima se mogu upoznati s prevencijom poremećaja u ponašanju?

Sljedećom varijablom istražili smo to pitanje.

Jeste li sudjelovali na seminarima i/ili stručnim aktivima na kojima su predavači govorili o mjerama i metodama provedbe učinkovite pedagoške prevencije ?

Slika 2: Sudjelovanje učitelja na stručnim aktivima (mjere pedagoške prevencije)

Kao što je vidljivo iz podataka (slika 2) 68,75% učitelja iz uzorka nikada nije prisustvovalo seminarima i/ili aktivima o mjerama i metodama provedbe učinkovite pedagoške prevencije. Takav je rezultat u skladu s postavljenom hipotezom o nekompetentnosti učitelja za provedbu pedagoške prevencije.

Sljedeći razlog koji su učitelji naveli kao onaj koji im najviše smeta u pružanju pomoći učeniku jest nedostatak vremena. Pretpostavili smo

da učitelji nemaju vremena za preventivan rad budući da je nastavni plan i program preopsežan. Kako je ovo istraživanje provedeno u prvoj godini uvođenja HNOS-a u osnovne škole, uvjereni smo da će (jer već jest) nastava biti rasterećena nepotrebnim informacijama i otvoren prostor (vrijeme) za dodatan rad s učenicima kojima je potrebna stručno-pedagoška pomoć. Osim rasterećenja nastave, i prilagodbu nastavnog kurikulumu smatramo čimbenikom reduciranja poremećaja u ponašanju.

Prema Clarku i sur. (1995) upravo te promjene, prilagodbe nastavnog kurikulumu, smanjuju neželjena, a povećavaju poželjna ponašanja. Nesumnjivo je da je stvaranje kvalitetne škole, suvremene škole budućnosti (Previšić, 1999) preduvjet za sretne učenike, njihove roditelje, učitelje, a ujedno je iznimno značajan čimbenik prevencije poremećaja u ponašanju. Nesuradnja obitelji i učenikovo odbijanje pomoći, učitelji su također prepoznali kao čimbenike koji ometaju provedbu pedagoške prevencije. Nije potrebno posebno obrazlagati koliko je uloga obitelji važna za djetetov zdrav psihosocijalni razvoj, učenje i ponašanje. Trijada odnosa i suradnje učitelj-učeni-roditelj te učiteljeva kompetencija preduvjet su za provedbu učinkovite pedagoške prevencije.

Iz verifikacije H1 hipoteze o potrebi osposobljavanja učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju htjeli smo istražiti njihovo mišljenje o potrebnim preventivnim mjerama na razini škole.

Varijable – što bi trebala učiniti škola (prevencije škole) – daju prikaz razmišljanja učitelja o potrebnim preventivnim mjerama čiji je nositelj škola. Riječ je o 14 dihotomnih varijabli koje smo dobili iz učiteljevih prosudbi o potrebnim preventivnim mjerama na razini škole.

Tablica 2: Mjere prevencije čiji je nositelj škola (učitelj)

Preventivne aktivnosti škole	Broj učitelja	Postotak
radionice	60	75
aktivnije razgovarati (suradivati) s roditeljima učenika	57	71,3
sportske aktivnosti	56	70
aktivnije razgovarati s učenikom	52	65
individualizirati nastavu	42	52,5
stručni tim	36	45
suradnja učitelja	32	40
animacija učenika	29	36,3
uključenje institucija	22	27,5

osvijestiti roditelje učenika o posljedicama ponašanja	22	27,5
razvoj samopouzdanja učenika	21	26,3
osvijestiti učenika o posljedicama njegova ponašanja	20	25
razvoj samopoštovanja	19	23,8
prihvaćanje različitosti	10	12,5

Učitelji smatraju da su najznačajnije preventivne aktivnosti škole **osnivanje radionica za učenike problematičnog ponašanja (poremećaji u ponašanju), razgovor s učenicima i njihovim roditeljima (suradnja) te uključivanje učenika u sportske aktivnosti.** Zanimljivo je da učitelji smatraju kako se škola, kao prema svojoj najznačajnijoj preventivnoj aktivnosti, treba usmjeriti prema organiziranju određenih, specifičnih oblika edukacije, tzv. radioničkog tipa. O radionicama se puno govori s aspekta profesionalnog usavršavanja učitelja. Sudjelujući na radionicama učitelji usvajaju različita pedagoška znanja i vještine s obzirom na određeno nastavno područje. Međutim, radionica čija je svrha rad s učenicima koji pokazuju poremećaje u ponašanju gotovo da i nema. Organiziranje radionica za učenike koji pokazuju poremećaje u ponašanju podrazumijeva suradnju učitelja, učenika i stručnih suradnika, a također i roditelja. Mišljenje je učitelja da je organiziranje radionica za učenike koji pokazuju poremećaje u ponašanju dominantna preventivna aktivnost na razini škole, ukazuje na činjenicu da učitelji tijekom nastave ne mogu na odgovarajući način pedagoško-preventivno djelovati zbog toga što su:

- učitelji svjesni kako nisu dovoljno pripremljeni za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju te upozoravaju na potrebu dodatnog educiranja za provedbu pedagoških radionica za učenike s poremećajima u ponašanju.

Takav zaključak izvodimo iz dobivenog rezultata navedene varijable budući da učitelji ne smatraju kako je suradnja sa stručnim suradnicima od najvažnijega preventivnog značaja. To se značajno podudara s našim uvjerenjem da su učitelji osobe koje najbolje poznaju svoje učenike (njihove potrebe, želje, mogućnosti, strahove...), da trebaju imati ključnu ulogu u prevenciji poremećaja u ponašanju. Time ne isključujemo ulogu i važnost stručnih suradnika u školi, već naprotiv. Suradnja s njima pridonijet će provedbi učinkovite pedagoške prevencije, ali cjelokupna prevencija ne može podrazumijevati samo njihov angažman bez aktivne uloge učitelja.

Suradnju s učenikovim roditeljima (71,3%) i razgovor s učenikom (65%) roditelji su prosudili kao važnu preventivnu aktivnost. Zapravo, tu je riječ o suradnji među sudionicima preventivnog procesa: učenikom-roditeljem-učiteljem. Izostanak jednog od navedenih sudionika ili njegova nedovoljna suradnja umanjuje učinkovitost prevencije. U skladu s pedagoškom

metodom aktivno-motivirajuće supstitucije poremećaja u ponašanju uključenje učenika u sportske aktivnosti jedan je od najznačajnijih supstituta neprihvatljiva ponašanja učenika (Opić, 2007a).

I učitelji smatraju kako je sport jedan od važnijih oblika prevencije poremećaja u ponašanju (70%). **Navedene pedagoško-preventivne aktivnosti škole ujedinjaju specifične oblike rada (radionice), pojačanu suradnju roditelja i učenika te uključivanje učenika u sportske aktivnosti.**

H2 hipotezom pretpostavili smo da postoji povezanost između oblika poremećaja u ponašanju i potrebne prevencije čiji je nositelj odgojno-obrazovna ustanova. Kanonička korelacijska analiza obuhvaća dva seta varijabli: varijable oblika poremećaja u ponašanju (bježanje s nastave, tjelesna agresivnost, hiperaktivnost, konzumiranje opojnih droga, krađa, laganje, nametljivost, nediscipliniranost, nemarnost, nezainteresiranost, odbojnost, konzumiranje alkoholnih pića, plačljivost, plašljivost, potištenost, povodljivost, povučenost, prkos, pušenje, rastresenost, skitnja, varanje, verbalna agresivnost) i varijable prevencije u školi (tablica 2). Prilikom oblikovanja H2 hipoteze očekivali smo da će rezultati kanoničke korelacijske analize ukazati na određene kanoničke parove koji će opisati povezanost određenih varijabli poremećaja u ponašanju i varijabli prevencije. No, to se nije pokazalo!

Tablica 3: Značajnost parova kanoničkih faktora u prostoru poremećaja u ponašanju i prevencije koje provodi škola.

Roots removed (karak. korijen)	Canonical R (kanonički R)	R-squared (r ²)	Chi-square (hi ²)	n.d.f. (broj stup. slobode)	Probability (statistička značajnost)	Lambda' (lambda)
0	0.771130	0.594641	325.428839	308	0.236980	0.005034
1	0.749269	0.561404	269.895390	273	0.541781	0.012419
2	0.707629	0.500739	219.208568	240	0.828271	0.028315
3	0.672948	0.452859	176.489018	209	0.950337	0.056714
4	0.639437	0.408880	139.401537	180	0.988993	0.103655
5	0.589779	0.347839	107.068790	153	0.998180	0.175353
6	0.554978	0.308001	80.779784	128	0.999632	0.268879
7	0.521303	0.271756	58.137314	105	0.999938	0.388554
8	0.411666	0.169469	38.634449	84	0.999995	0.533550
9	0.380951	0.145124	27.214502	65	0.999999	0.642420
10	0.312257	0.097504	17.571377	48	0.999983	0.751478
11	0.285714	0.081633	11.262016	33	0.999854	0.832666
12	0.265671	0.070581	6.024814	20	0.998893	0.906681
13	0.156411	0.024464	1.523266	9	0.996970	0.975536

Povezanost utvrđena kanoničkom korelacijskom analizom statistički je neznčajna, (budući da su svi $p > 0,05$) zbog čega se odbacuje postavljena hipoteza.

Na osnovi dobivenih rezultata u potpunosti odbacujemo postavljenu H2 hipotezu koja je pretpostavila da postoji određena povezanost između oblika poremećaja u ponašanju i potrebne prevencije koju provodi škola.

Dobiveni rezultat možemo interpretirati sa sljedećih stajališta:

1. Jesu li učitelji uopće kompetentni da prosude o potrebnim mjerama prevencije čiji je nositelj škola, budući da ne postoji statistički značajna povezanost između navedenih setova varijabli? Takvo razmišljanje proizlazi iz rezultata potvrđene H1 hipoteze koja je 67% učitelja iz uzorka opisala nekompetentnima za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju te se naglašava potreba njihova osposobljavanja.
2. Pojava da neki učenici pokazuju i aktivne i pasivne oblike poremećaja u ponašanju istodobno (pedagoški komorbiditet) otežava određivanje specifičnih oblika prevencije, bilo da je riječ o školi bilo o obitelji učenika.
3. Mjere prevencije čiji je nositelj škola ne ovise o pokazanom obliku, već se odnose na svakog učenika.

6. Zaključna razmatranja

Poremećaji u ponašanju imaju iznimno negativne posljedice za suvremeni demokratski razvoj društva jer bez odgovarajuće prevencije takvih ponašanja njihov intenzitet raste i širi se prema delinkvenciji, psihičkim smetnjama i sl. Rezultati našeg istraživanja ukazuju na potrebu stvaranja uvjeta za optimalan razvoj, podupiranje zaštitnih, a neutraliziranje djelovanja rizičnih čimbenika, promoviranje zdravog i pozitivnog razvoja te jačanja otpornosti djece i mladih. Da bi se u tome što više uspjelo, potrebna je kvalitetnija suradnja među čimbenicima koji dijele odgovornost za odgoj i obrazovanje djece i mladih te senzibiliziranje šire društvene javnosti ne samo za probleme već i za prihvaćanje djece i mladih kao najvećih potencijala društvene zajednice. Od velike je važnosti za ranu prevenciju poremećaja u ponašanju i edukacija roditelja, odgajatelja/učitelja o zaštitnim i rizičnim čimbenicima razvoja poremećaja u ponašanju, socijalnim vještinama te primjerena intervencija usmjerena prema djeci koja pokazuju određena odstupanja u ponašanju metodom individualnog rada i grupnih radionica.

Osposobljavanje učitelja za pedagošku prevenciju poremećaja u ponašanju preduvjet je za zdrav psihofizički razvoj djece koja svojim ponašanjem zahtijevaju dodatnu stručno-pedagošku pomoć. Isto tako, kompe-

tencije učitelja preduvjet su za realizaciju kvalitetne škole, koja na razini rane primarne prevencije stvara uvjete da ne dođe do manifestiranja poremećaja u ponašanju.

Na temelju rezultata istraživanja o potrebi osposobljavanja učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju ističe se važnost njihova stručnog usavršavanja (osposobljavanja) te daljnjih znanstvenih istraživanja koja trebaju istraživati specifičnosti odgojno-obrazovnog procesa u preventivnom smislu. Rezultati takvih istraživanja osigurat će preduvjete za osposobljavanje učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju, a time i stvoriti preduvjete zdravog psihofizičkog razvoja djece, odnosno društva čiji će oni biti nositelji.

Literatura

1. Achenbach, T., Howell, C., McConaughy, S., Stanger, C. (1995a). Six year Predictions of Problem sin a National sample of Children and youth: Signs of Disturbance, *Journal of American Academic Child and Adolescent Psychiatry*. 1. 488-498.
2. Achenbach, T., Howell, C., McConaughy, S., Stanger, C. (1995b). Six year Predictions of Problem sin a National sample of Children and youth: III Transitions to young Adult Syndromes. *Journal of American Academic Child and Adolescent Psychiatry*. 1. 658-668.
3. Artessani, J. A., Mallar, L. (1998). Positive behavior support in general education settings: Combining person-centered planning and functional analysis. *Intervention in School and Clinic*. Vol. 34(1). 33-38.
4. Bašić, J., Ferić, Kranželić, M. (2001). Od primarne prevencije do rane intervencije. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Clarke, S., Dunlap, G., Foster-Johnson, L., Childs, K. E., Wilson, D., White, R., Vera, A. (1995). Improving the Conduct of Students with Behavioral Disorders by Incorporating Students Interests into Curricular Activities. *Behavioral Disorders*. 20 (4). 221-237.
6. Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
7. Howard, S., Dryden, J. (1999). Childhood Resilience: review and critique of literature. *Oxford Review of Education*. 25(3). 307-324.
8. Jurčević-Lozančić, A. (2005). Izazovi odrastanja – predškolsko dijete u okružju suvremene obitelji i vrtića. *Petrinja: Visoka učiteljska škola u Petrinji*.
9. Kauffman, J. M., (2001). *Characteristics of emotional and behavioral disorders of children and youth* (7 th ed.). Upper Saddle River, Nj: Merrill Prentice Hall.
10. Opić, S. (2000). Učestalost manifestiranja oblika rizičnog socijalnog ponašanja učenika osnovne škole. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*. 2 (1/2). 35-43.
11. Opić, S. (2007a). Uvod u pedagošku metodu aktivno motivirajuće supstituci-

- je poremećaja u ponašanju. U: Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja. Previšić i sur. (ur.). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo. 484-491.
12. Opić, S. (2007b). Pedagoška trihotomija poremećaja u ponašanju. Izlaganje na Međunarodnoj konferenciji o naprednim i sustavnim istraživanjima €CNSI-2007; 25.-27. listopada 2007. u Zadru.
 13. Previšić, V. (1999). Škola budućnosti: humana, stvaralačka i socijalna zajednica. Napredak. 140 (1). 7-16.
 14. Rutter, M., Giller, H., Hagell, A. (1998). Antisocial Behavior by Young People. New York: Cambridge University Press.
 15. Žižak, A., Koller-Trbović, N., Lebedina-Manzoni, M. (2001). Od rizika do intervencije. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

TEACHERS' COMPETENCE IN CONDUCTING THE PEDAGOGICAL PREVENTION OF BEHAVIOURAL DISORDERS

Siniša Opić i Anka Jurčević-Lozančić

***Summary** – The need to identify potentially negative factors in the child's direct environment that may cause behavioural disorders is growing in importance. Children in whom behavioural and personality disorders are identified at an early age are at greater risk of developing delinquent and socio-pathological behaviour at a later age. We believe that the behaviour of extremely problematic children should become an area of interest and of study of researchers and practitioners to allow them to develop programmes to increase the social integration and social competence of children. For this purpose, it is important to consider directing and orientating educational studies towards prevention programmes. Consequently, this paper underlines the factors which, in a modern kindergarten and family environment, can have a positive and protective influence on the process of growing up into a healthy, happy and satisfied person.*

There is therefore a great need to train teachers to implement the pedagogic prevention of behavioural disorders through the verification of basic hypotheses, since 67% of teachers from the sample did not assess themselves as competent to apply it. The reasons for their incompetence were specifically analysed, as were necessary preventive activities.

Key words: *behaviour disorders, primary prevention, competence of school teacher*